

Uchwała z dnia 22 marca 2006 r., III CZP 13/06

Sędzia SN Stanisław Dąbrowski (przewodniczący)

Sędzia SN Jan Górowski (sprawozdawca)

Sędzia SN Marian Kocon

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku wierzyciela Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddziału w W. przy uczestnictwie dłużnika Jacka D. o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 22 marca 2006 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Gliwicach postanowieniem z dnia 7 listopada 2005 r.:

"Czy w sytuacji gdy w terminie z art. 21 ust. 1 ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze nie został złożony wniosek o ogłoszenie upadłości dłużnika, a dłużnik nadal nie wykonuje swoich wymagalnych zobowiązań i w dalszym ciągu istnieją podstawy do ogłoszenia jego upadłości, wskazany w art. 377 ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze roczny termin należy liczyć od dnia, w którym powstał obowiązek złożenia takiego wniosku na podstawie art. 21 wskazanej ustawy, czy też od momentu ustania przesłanek uzasadniających złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości dłużnika?"

podjął uchwałę:

Jeżeli nie złożono wniosku o ogłoszenie upadłości, nie orzeka się zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, gdy postępowanie w tej sprawie nie zostało wszczęte w terminie rocznym od dnia, w którym dłużnik był obowiązany wystąpić o upadłość, to jest od powstania podstawy do ogłoszenia upadłości. Termin ten nie może rozpocząć biegu przed wejściem w życie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.).

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 23 czerwca Sąd Rejonowy w Gliwicach oddalił wniosek Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w R. o orzeczenie wobec dłużnika będącego osobą fizyczną zakazu prowadzenia działalności gospodarczej. Ustalił, że nie toczy się ani nie było prowadzone postępowanie upadłościowe wobec uczestnika, który co najmniej od stycznia 1999 r. trwale nie regulował wobec wnioskodawcy wymagalnych zobowiązań i od tego terminu występowała podstawa do złożenia wniosku o ogłoszenie jego upadłości.

Sąd ocenił, że w stosunku do dłużnika zachodzą przesłanki zawarte w ustawie z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm. – dalej: „Pr.u.n.”), uzasadniające orzeczenie pozbawienia go prawa prowadzenia działalności gospodarczej. Wskazał także, że zgodnie z art. 377 Pr.u.n. sąd orzeka wobec dłużnika ten zakaz lub zakaz pełnienia funkcji członka rady nadzorczej, reprezentanta i pełnomocnika w spółce handlowej, przedsiębiorstwie państwowym, spółdzielni, fundacji lub stowarzyszeniu, jeżeli postępowanie w tej sprawie nie zostało wszczęte w ciągu roku od umorzenia lub zakończenia postępowania upadłościowego albo oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 113 Pr.u.n., a gdy nie złożono wniosku o ogłoszenie upadłości, od dnia, w którym dłużnik był obowiązany ten wniosek złożyć.

Według Sądu Rejonowego, nawet gdyby roczny termin liczyć od wejścia w życie Prawa upadłościowego i naprawczego, to upłynął on najpóźniej w dniu 30 czerwca 2004 r., a zatem wniosek wniesiony po terminie należało oddalić.

Rozpoznając apelację wnioskodawcy, Sąd Okręgowy przedstawił przytoczone na wstępie zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości. Podniósł, że przyjęta przez Sąd pierwszej instancji wykładnia art. 377 Pr.u.n. prowadzi do ochrony niewypłacalnego dłużnika, który nie składa wniosku o ogłoszenie upadłości w terminie, mimo że przez cały czas nie wykonuje wymagalnych zobowiązań. (...)

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Dla rozstrzygnięcia przedstawionego zagadnienia niezbędne jest rozważenie dwóch kwestii. Pierwsza dotyczy sposobu liczenia terminu zawartego w art. 377 Pr.u.n., a ściśle rzecz ujmując, określenia początku jego biegu w sytuacji, w której wniosek o ogłoszenie upadłości nie został złożony. Druga obejmuje problem znaczenia terminu prekluzyjnego do wystąpienia z żądaniem orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej wobec dłużnika, co do którego podstawa ogłoszenia upadłości powstała w okresie obowiązywania rozporządzenia

Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm. – dalej: „Pr.upadł.”).

Termin wskazany w art. 377 Pr.u.n. jest terminem prekluzyjnym prawa materialnego, a więc nie podlega przedłużeniu ani przywróceniu i jego uchybienie powoduje oddalenie wniosku o orzeczenie zakazu. Aby odpowiedzieć na pytanie, kiedy dłużnik powinien złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości, trzeba sięgnąć do art. 10 i 11 ust. 1 i 2 Pr.u.n. W świetle tych unormowań upadłość ogłasza się w stosunku do dłużnika, który stał się niewypłacalny (art. 10 Pr.u.n.), a stan ten powstaje, gdy dłużnik nie wykonuje wymagalnych zobowiązań, przy czym dłużnik będący podmiotem innym niż osoba fizyczna jest niewypłacalny także wtedy, gdy długi przekroczą wartość jego majątku, choć na bieżąco reguluje zobowiązania (art. 11 ust. 1 i 2 Pr.u.n.).

Dłużnik jest zobowiązany, nie później niż w terminie dwóch tygodni od dnia, w którym wystąpiła podstawa do ogłoszenia upadłości, zgłosić w tym przedmiocie wniosek (art. 21 ust. 1 Pr.u.n.). Gdy dłużnikiem jest osoba prawna albo inna jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, obowiązek zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości spoczywa na każdym, kto ma prawo ją reprezentować sam lub z innymi osobami (art. 21 ust. 2 Pr.u.n.).

Z punktu widzenia początku biegu terminu wskazanego w art. 377 Pr.u.n. można rozważać trzy rozwiązania, tj. że jest to dzień, w którym dłużnik obowiązany był złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości, bądź pierwszy dzień po upływie terminu dwutygodniowego określonego w art. 21 ust. 1 Pr.u.n. lub pierwszy dzień, w którym przestała istnieć podstawa do ogłoszenia upadłości.

Z wykładni językowej art. 377 w związku z art. 21 ust.1 Pr.u.n. wynika wyraźnie, że dłużnik jest obowiązany złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości w dniu, w którym powstała podstawa do ogłoszenia upadłości. Konkluzji tej nie zmienia fakt, że w każdym następnym dniu jej istnienia ma nadal obowiązek do zgłoszenia tego wniosku. Z interpretacją literalną powołanych przepisów nie można pogodzić liczenia terminu rocznego od upływu terminu wskazanego w art. 21 ust. 1 Pr.u.n. Norma stanowiąca, że dłużnik jest obowiązany złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości nie później niż w terminie dwóch tygodni od dnia, w którym wystąpiła do tego podstawa, nie oznacza, że w czasie jego biegu nie ma tego obowiązku. Jej

funkcja jest odmienna. Znaczenie terminu dwutygodniowego przejawia się w tym, że jego zachowanie skutkuje wyłączeniem odpowiedzialności odszkodowawczej określonej w art. 21 ust. 3 Pr.u.n., jak również możliwości orzeczenia zakazu na podstawie art. 373 ust.1 pkt 1 Pr.u.n. Pierwszy przepis przewiduje odpowiedzialność odszkodowawczą podmiotów wskazanych w art. 21 ust. 1 i 2 Pr.u.n. tylko w wypadku, w którym nie zgłosiły one wniosku o ogłoszenie upadłości w terminie określonym w art. 21 ust. 1 Pr.u.n. Z kolei w świetle art. 373 ust.1 pkt 1 Pr.u.n. jedną z przesłanek orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej jest, aby osoba, wobec której miałby być orzeczone zakaz, będąc do tego zobowiązana z mocy ustawy (art. 21 ust. 1 i 2 Pr.u.n.), nie złożyła w terminie dwóch tygodni od dnia powstania podstawy wniosku o ogłoszenie upadłości. Złożenie więc w terminie wynikającym z art. 21 ust. 1 Pr.u.n. wniosku o ogłoszenie upadłości przez osobę zobowiązaną do tego z mocy ustawy oznacza, że wobec niej nie może być już orzeczone zakaz, stosownie do art. 373 ust. 1 pkt 1 Pr.u.n. Nie wyklucza to orzeczenia go na innej podstawie.

Nie do przyjęcia jest też stanowisko, że termin roczny do wystąpienia z żądaniem orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej – w wypadku gdy wniosek o ogłoszenie upadłości nie został zgłoszony – miałby biec od dnia, w którym przestała istnieć podstawa do ogłoszenia upadłości. Z istoty rzeczy dłużnik, przestaje wtedy być już obowiązany do zgłoszenia wniosku.

Wykładni językowej nie wykluczają względy natury funkcjonalnej. Dłużnik nie jest podmiotem wyłącznie legitymowanym do wystąpienia z wnioskiem o ogłoszenie upadłości, nie można więc zakładać, że nie będzie celowo występował z tym wnioskiem, licząc w ten sposób na upływ terminu określonego w art. 377 Pr.u.n., gdyż może z nim wystąpić każdy z wierzycieli.

Roczny termin do wystąpienia z żądaniem orzeczenia zakazu działalności gospodarczej biegnie od dnia, w którym dłużnik był obowiązany złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości tylko wtedy, gdy nie został on wniesiony. Gdy był złożony, przedmiotowy termin biegnie już od dnia umorzenia lub zakończenia postępowania upadłościowego albo oddalenia wniosku na podstawie art. 13 Pr.u.n.

Jeżeli nadal istnieje podstawa ogłoszenia upadłości, fakt, że dłużnik nie złożył wniosku od roku od wystąpienia podstawy, nie oznacza całkowitego wyłączenia możliwości orzeczenia zakazu, gdyż wówczas, jeżeli z wnioskiem o upadłość wystąpił wierzyciel, powoduje to inny sposób liczenia terminu wynikającego z art.

377 Pr.u.n. Zaprezentowana wykładnia ma dodatkowy walor; dłużnik, który zataił podstawę do ogłoszenia swojej upadłości w razie jej ujawnienia i złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, w postępowaniu o zakaz prowadzenia działalności gospodarczej nie może skutecznie wykazywać, że podstawa ogłoszenia upadłości wystąpiła wcześniej niż rok przed zgłoszeniem wniosku o ogłoszenie upadłości.

Za dokonaną wykładnią przemawia także sposób rozpoczęcia biegu terminu prekluzyjnego co do wystąpienia z wnioskiem o orzeczenie zakazu w sytuacji, w której do ogłoszenia upadłości nie doszło ze względu na ustalenie, że majątek niewypłacalnego dłużnika nie wystarczał na zaspokojenie kosztów postępowania. Nawet bowiem wtedy, gdy wniosek o ogłoszenie upadłości zostaje rozstrzygnięty na podstawie art. 13 Pr.u.n., termin do orzeczenia zakazu rozpoczyna bieg od dnia oddalenia wniosku. Zamiarem ustawodawcy nie było więc „odwlekanie” orzekania zakazu prowadzenia działalności gospodarczej wobec dłużnika, jeżeli nie był składany wniosek o ogłoszenie upadłości.

Przystępując do oceny zagadnienia, jak liczyć termin roczny określony w art. 377 Pr.u.n., gdy podstawa do ogłoszenia upadłości powstała przed wejściem w życie Prawa upadłościowego i naprawczego, tj. przed dniem 1 października 2003 r., a wniosek o orzeczenie przedmiotowego zakazu został złożony w terminie późniejszym, należy zauważyć, że Prawo upadłościowe z 1934 r., regulując instytucję orzekania zakazu (art. 17²-17³ Pr.upadł.), nie ustanowiło terminu prekluzyjnego do wszczęcia tego postępowania. Z kolei Prawo upadłościowe i naprawcze zawiera tylko jeden przepis intertemporalny dotyczący tej kwestii; zgodnie z art. 540, do postępowań wszczętych przed dniem wejścia w życie ustawy na podstawie art. 17² Pr.upadł. stosuje się przepisy dotychczasowe. Z unormowania tego wynika więc, że jeżeli postępowanie o orzeczenie zakazu wszczęto po wejściu w życie Prawa upadłościowego i naprawczego, to stosuje się przepisy nowe.

Nie przesądza to jednak kwestii, jak ustalić w omawianym wypadku początek biegu terminu rocznego określonego w art. 377 Pr.u.n. Aby odpowiedzieć na to pytanie, trzeba odwołać się do charakteru tego przepisu. Skoro zawarty w nim termin jest terminem prekluzyjnym i jego niezachowanie wywołuje oddalenie wniosku o orzeczenia zakazu, a nie jego odrzucenie, to jest to norma prawa materialnego. Przepis ten nie działa wstecz i nie powinien mieć zastosowania do zdarzeń, które wystąpiły przed dniem jego wejścia w życie. (...)

Za tym stanowiskiem przemawia także przyjęcie *de lege lata* w zakresie orzekania zakazu prowadzenia działalności gospodarczej zasady skargowości, inaczej bowiem niż poprzednio, postępowanie to nie może być wszczęte z urzędu, a jedynie na wniosek uprawnionego podmiotu (art. 376 ust. 1 zdanie pierwsze Pr.u.n.). Skoro zatem wprowadzono skargowość i ustanowiono termin prekluzyjny, nie można liczyć terminu określonego w art. 377 Pr.u.n. od dnia, w którym powstał obowiązek dłużnika zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości, gdy miało to miejsce przed dniem 1 października 2003 r. Taki sposób oznaczałby zaakceptowanie wniosku, że termin taki może upłynąć nawet przed wejściem w życie Prawa upadłościowego i naprawczego, tj. zanim został wprowadzony do systemu prawnego, co jest nie do przyjęcia.

Z tych względów przedstawione zagadnienie prawne rozstrzygnięto, jak w uchwale (art. 390 § 1 k.p.c.).

